

Legal and Social Aspects Regarding the Role and Incidence of Mental Disorders in Criminal Behavior¹

Andreea Elena MATIC²

Abstract: *In this paper, we aim to analyze several legal and social aspects regarding the way some mental disorders affect individuals' behavior, leading them to become antisocial and/or criminal. To this end, we will first refer to the meaning of the phrase "antisocial behavior" and to the legislative framework designed to censor and penalize such behaviors. Then, we will discuss mental disorders most associated with criminal behavior: antisocial personality disorder (ASPD), psychotic disorders, schizophrenia spectrum disorders, paranoid personality disorder (PPD), psychopathic personality, etc. In this context, we will address the distortions that the affected individual's mind might undergo regarding reality and the concept of truth, some crimes committed by individuals suffering from such disorders, and the extent to which these behaviors affect discernment and, implicitly, criminal liability. Furthermore, we will also discuss how the judicial system manages these situations.*

Keywords: *mental disorder; legal norm; judicial system; truth; felony; human rights*

1. Introducere

Ființa umană se caracterizează, în mod natural, prin două categorii de trăsături care aparent, sunt antagonice): pe de o parte, individualism și egoism, iar pe de altă parte altruismul, sociabilitatea: suntem ființe sociale și sociabile. Între aceste două trăsături antagonice cea care predomină la cei mai mulți dintre noi este sociabilitatea care include, printre altele, și înclinația naturală de a respecta normele morale, sociale și juridice. Poate că și în spatele sociabilității și altruismului se ascunde, în

¹ Presented at the "Conferința de Psihiatrie și Sănătate Mintală „Galatia 2025” Interdisciplinaritate în Psihiatrie și Inteligență Artificială Galați/ Psychiatry and Mental Health Conference “Galatia 2025” Interdisciplinary In Psychiatry And Artificial Intelligence, Romania, 07-11 May 2025, <https://www.galatia.ugal.ro/index.php/en/>

² Associate Professor, PhD, “Dunarea de Jos” University of Galati, Romania, Address: 47 Domneasca Str., Galati 800201, Romania, Corresponding author: andreea.matic@ugal.ro.

Copyright: © 2025 by the authors.
Open access publication under the terms and conditions of the
Creative Commons Attribution (CC BY) license
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

fond, tot egoismul, deoarece este clar că încă de la apariția speciei noastre am trăit în grupuri iar motorul esențial al dezvoltării umanității a fost această capacitate structurală de a trăi și crea împreună. Scopurile cele mai importante ale vieții unei ființe umane includ grupul și pe semenii noștri: căutarea fericirii, perpetuarea speciei, succesul etc.

Pentru a putea duce o viață mulțumitoare, omul „se armonizează cu socialul” (Popa, 1994, p. 133). Dacă nu o face sau, în acele aspecte în care nu o face, societatea trebuie să ia măsuri pentru a opri, sancționa comportamentul antisocial și a proteja valorile și supraviețuirea grupului. Cu cât conduita antisocială este sesizată mai devreme, cu cât mai repede și mai eficient se iau măsuri, cu atât mai bine este protejată societatea. Cel care încalcă norma (și în cele ce urmează ne vom referi cu precădere la norma juridică) intră într-un conflict cu societatea, conflict care, de regulă, se încheie prin aplicarea unei sancțiuni proporțională cu fapta. O societate care este armonizată și durabilă „nu este nici un domeniu al haosului, nici al competenței criminale, nici al rațiunii pur procedurale, ea trebuie să fie o ordine morală, în care libertatea implică virtute, ca parte a semnificației sale” (Crowder, 1997, p. 25).

Depășind ideea că omul, în starea naturală, a trăit inițial singur și apoi a hotărât că este mai bine să trăiască în grup, știința contemporană privește omul ca pe un întreg esențialmente social. În orice societate se vorbește despre standarde și idealuri morale, idealuri care diferă puțin de la o societate la alta, de la o epocă la alta. Nimeni nu poate nega dreptul omului la libertate, dreptul de a-și alege cum, unde și cu cine își trăiește viața, dar majoritatea suntem de acord că interesele individuale trebuie să se circumscrie unui interes general, de regulă considerat superior. O regulă importantă, un principiu de bază al societăților democratice este acela că toți trebuie să ne supunem legii, nimeni nu este deasupra ei. Oricine încalcă o normă juridică trebuie să suporte sancțiunea aferentă acelei încălcări. Desigur că sancțiunile diferă de la o societate la alta sau de la o epocă la alta, uneori diferențele fiind majore. Dar fiecare societate își menține echilibrul și armonia în felul său propriu. Însă nu este suficient să aplicăm sancțiuni. Trebuie să ne întrebăm, ca societate, care sunt cauzele încălcării legilor, cum putem să prevenim măcar anumite încălcări, fiind conștienți că o lume perfectă, în care toate legile sunt respectate tot timpul, nu este altceva decât o utopie.

2. Comportamentul antisocial : de la mici încălcări ale normelor sociale la infraționalitate

Nu toate faptele antisociale sunt la fel de grave și nu toate produc aceleași consecințe. Ele trebuie tratate și sancționate în funcție de cât de mult prejudiciu moral sau material au cauzat, ce consecințe au produs. Unele sunt atât de ne semnificative încât trec neobservate, altele sunt atât de grave încât ne șochează pe

toți. Nimeni dintre noi nu respectă toate legile tot timpul, dar este important ca încălcările să fie minore, conștientizate și, dacă este posibil nerepetate. Majoritatea oamenilor din societate respectă normele în mod natural, fără a face un efort deosebit. Moralitatea este considerată o stare naturală a majorității ființelor umane. Normele morale și normele juridice se suprapun parțial, în măsura în care, valorile vizate sunt protejate atât de normele morale cât și de lege, de exemplu, „anumite forme de prohibiție a violenței în raport cu persoana sau proprietatea și anumite cerințe de onestitate sau adevăr se găsesc în mod egal în ambele” (Hart, 1999, p. 169).

Există și norme juridice considerate mai puțin corecte sau drepte. Totuși, aceasta nu este o justificare pentru a le încălca, corect ar fi să fie modificate, înlocuite cu altele mai adecvate. Chiar dacă poate fi un proces îndelungat, este mult mai corect din punct de vedere social să înțelegem că spiritul și litera legii au menirea de a menține ordinea în societate și, în cele din urmă, societatea însăși.

În cele ce urmează, în cadrul acestei lucrări ne vom referi doar la încălcările cele mai grave ale normelor sociale/legale – infracțiunile. Specialiștii în drept penal, psihologie, psihiatrie, psihologie socială, neurologie etc. au încercat, de-a lungul timpului, să identifice cauzele comportamentului infracțional sau criminal, și să descopere cum ar putea fi prevenite faptele antisociale grave. De-a lungul vremii au fost elaborate multe teorii, toate au contribuit la o mai bună înțelegere a naturii umane, dar problema nu este definitiv închisă sau rezolvată. Există două mari cauze ale comportamentului criminal: factorii de mediu și factorii biologici. Așa cum observa profesorul Amza „controlul comportamentului periculos al mentalului și emoționalului a constituit o preocupare încă din cele mai vechi timpuri” (Amza, 2002, p. 258). Înțelegerea psihicului uman a pornit de la explicații precum posedarea de demoni sau spirite malefice până la psihanaliză și teoriile psihologice contemporane.

Una din primele explicații științifice ale comportamentului criminal îi aparține medicului psihiatru Philippe Pinel¹ care a folosit conceptul de *demență morală*, „un termen care descria acele persoane care, deși normale din majoritatea punctelor de vedere, prezentau o anumită neregularitate în ceea ce privește un anumit loc al creierului care reglează relațiile afective” (Amza 2002, p. 259). Neavând ele simțul moralității sunt vinovate de săvârșirea de acte criminale? Le comit intenționat?

Specialiștii au subliniat necesitatea înțelegerii comportamentului criminal, mai ales în ideea de a recunoaște acest timp de comportament înainte de a se produce fapte grave antisociale, de a-l identifica în timp util pentru a preveni. Autorul faptei antisociale grave nu își începe activitatea criminală cu cea mai gravă dintre faptele sale. Comportamentul criminal este de regulă progresiv, iar înțelepciunea populară

¹ Philippe Pinel, psihiatru francez care a trăit între anii 1745-1826.

sesizase demult acest aspect, de aici și proverbele „cine fură azi un ou, mâine va fura un bou”. Descoperit în fazele incipiente, comportamentul criminal ar putea fi îndreptat. Sau nu. În secolul al XX-lea, psihiatrul și criminologul belgian Etien de Greef, a argumentat că nu doar fapta săvârșită și contextul social sunt relevante ci și structura de personalitate, emoțiile, fricile criminalului sunt relevante. La persoanele cu comportament criminal „sentimentul de injustiție supusă, legat în mod frecvent de comportamentul infantil, este un element extrem de important. În special, copilul care a suferit o carență afectivă nu se va mai subordona niciodată unei valori care îi este exterioară. Acesta nu va fi un anormal psihiatric, ci un anormal social” (Amza, 2002, p. 278).

Din punct de vedere psihologic printre cei mai importanți factori ai comportamentului infracțional sau criminal sunt: „o conștiință incapabilă să facă diferențierea dintre bine și rău, imaturitate emoțională, o socializare inadecvată în copilărie, lipsa dragostei materne sau o dezvoltare morală cu carențe” (Amza, 2002, p. 279). Astfel, neimplicarea corespunzătoare în îngrijirea, creșterea și educarea unui copil sunt factori declanșatori de traumă și de comportament antisocial. Perceperea lumii exterioare ca fiind indiferentă sau dușmănoasă, nescoaterea copiilor din medii periculoase, neprotejarea lor atunci când sunt mici și nu se pot îngriji singuri sunt factori de risc în creerea unui climat propice pentru comportament antisocial și criminalitate.

3. Tulburările psihice și activitatea infracțională

În materie penală, pentru a putea fi angajată răspunderea juridică a persoanei care a săvârșit o faptă antisocială ce este prevăzută ca infracțiune, este necesar ca autorul faptei să fi avut discernământ în momentul săvârșirii acesteia adică, să fi fost conștient de caracterul interzis al faptei sale precum și de consecințele care s-ar putea putea produce (dacă avem în vedere o infracțiune comisă cu intenție) sau ar fi trebuit/putut să își dea seama de producerea posibilelor consecințe (la infracțiunile din culpă). Atunci când există motive să ne îndoim de capacitățile mintale ale autorului faptei sau în alte situații expres prevăzute de lege, pentru a se stabili, în mod oficial și profesionist dacă autorul a acționat cu discernământ, legislațiile procesual penale ale statului prevăd obligativitatea efectuării unei expertize psihiatrice. Modul în care se realizează expertiza psihiatrică și evaluările psihologice sunt reglementate legal.

Astfel, conform articolului 184 alin. (1) din Codul de procedură penală intitulat *Expertiza medico-legală psihiatrică*, această expertiză se efectuează „în cazul infracțiunilor comise de minorii cu vârsta între 14 și 16 ani, în cazul uciderii sau vătămării copilului nou-născut ori a fătului de către mamă, precum și atunci când organul de urmărire penală sau instanța are o îndoială asupra discernământului

suspectului ori inculpatului în momentul săvârșirii infracțiunii ce face obiectul acuzației, se dispune efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, stabilindu-se totodată termenul de prezentare în vederea examinării.”¹

Atunci când se efectuează această expertiză, examinarea medicală vizează, în primul rând, stabilirea dacă persoana a avut discernământ în momentul săvârșirii faptei însă, autorul este supus anamnezei, este testat etc. Comisia identifică eventualele afecțiuni psihice de care suferă autorul, gravitatea acestora, dacă au fost tratate în trecut, cauze etc. Astfel, chiar dacă la final concluzia expertizei este că autorul faptei a acționat cu discernământ, din expertiză poate rezulta că acesta suferă de anumite afecțiuni psihiatrice: tulburări cauzate de consumul de anumite substanțe (stupefiante, alcool etc.), tulburări din spectrul schizofreniei, episoade psihotice, tulburare de personalitate paranoidă, pedofilie, parafilie, tulburare de personalitate antisocială). La minori sunt frecvente tulburarea de opoziție și comportament schimbător, tulburarea de conduită, tulburările asociate consumului de substanțe precum alcool sau droguri. Pe măsură ce psihiatria a evoluat, numărul tulburărilor psihice (Manualul de Diagnostic și Clasificare Statistică a Tulburărilor Mintale (DSM-5) – 2024) identificate a crescut și s-a nuanțat, fiind important ca acestea să fie identificate corect pentru a fi tratate cât mai eficient. Concluzia specialiștilor psihiatri este următoarea: „categoria de tulburări mintale care se manifestă prin încălcarea drepturilor altora și/sau determină conflict semnificativ între individ și normele sociale sau autoritate este categoria *tulburărilor de comportament disruptiv, de control al impulsurilor și de conduită*” (Groza, 2019, p. 47).

Dacă este vorba de minori „rapoartele de anchetă psiho-socială sau cele efectuate de serviciile de probațiune trebuie să fie cât mai complexe și să înglobeze date despre cât mai multe dintre dimensiunile asociate cu delinquența” (Groza, 2019, p. 47). Dar acest lucru nu este valabil doar în cazul minorilor. Cu privire la toți cei care săvârșesc fapte antisociale, care suferă condamnări penale, este necesar să fie efectuate evaluări cât mai complete pentru a fi tratați corespunzător și a le fi sporite șansele de reintegrare socială. Acest lucru este benefic și pentru ei și pentru întreaga societate.

5. Tulburarea de personalitate antisocială

În categoria tulburărilor de comportament disruptiv, de control al impulsurilor și conduită se încadrează și tulburarea de personalitate antisocială. Aceasta, împreună cu tulburarea de control al impulsurilor sunt întâlnite la majoritatea infractorilor care săvârșesc fapte violente. Între cauzele care conduc la un

¹ Codul de procedură penală, Legea nr. 135/2010 cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial al României nr.486 din 15 iulie 2010.

comportament antisocial, mai întâi specialiștii iau în calcul traumele personale, factorii negativi asociați primilor ani de viață. Apoi, specialiștii rețin că „tulburările de personalitate severe sunt recunoscute ca reprezentând un factor de risc major pentru trecerea la actele criminale, mai ales la cele care implică violența manifestată împotriva altor persoane” (Sirotych, 2008, p. 172).

Comportamentul care suferă de această tulburare este adesea dramatic, emoțional, instabil. Pentru fiecare afecțiune psihică din manual, autorii oferă principalele caracteristici comportamentale ale afecțiunii respective. Dacă, în urma analizei și expertizei medicale la o persoană se întâlnesc de regulă cel puțin trei dintre acele comportamente specifice, persoana poate fi considerată că suferă de acea tulburare psihică. De regulă, cei care suferă de această tulburare, manifestă comportamente specifice încă din perioada adolescenței (cel puțin la vârsta de 15 ani). Pentru tulburarea de personalitate antisocială în DSM-5 sunt indicate șapte tipuri de comportamente. Primul dintre ele se referă la acțiuni sau inacțiuni repetate prin care se încalcă drepturile altora, fie că vorbim de norme sociale sau juridice (furturi, fraude, agresiuni etc.), tinzând către aria infracționalității. De asemenea, persoanele care suferă de această tulburare tind să aibă un comportament simulat, să mintă pentru a obține diverse avantaje sau pentru a manipula alte persoane. O altă trăsătură caracteristică implică un control scăzut al impulsurilor, incapacitate de a planifica viitorul. Al patrulea tip de comportament specific acestei tulburări este agresivitatea, înclinația de a provoca conflicte, trăsături care, asociate cu un control scăzut al impulsurilor, pot conduce relativ ușor la săvârșirea de fapte antisociale grave. Tot în spectrul acestei tulburări întâlnim un interes scăzut, o desconsiderare, atât pentru propria siguranță cât și pentru siguranța altor persoane și aici se circumscriu acțiuni precum consumul de substanțe, conducerea unui autovehicul sub influența alcoolului, drogurilor etc. Cea de a șasea trăsătură caracteristică se referă la grad scăzut de responsabilitate, își păstrează greu serviciul, nu își îndeplinesc sarcinile etc. În fine, cea din urmă trăsătură din DSM-5 se referă la lipsa regretului sau a remușcărilor pentru faptele comise.

Conform specialiștilor din domeniul psihitariei, dacă în urma evaluării, expertizării, se pot identifica la o persoană trei din aceste comportamente nocive, atunci se poate concluziona că persoana suferă de tulburare de comportament antisocial. Expertiza medicală psihiatrică este o probă importantă în cadrul unui dosar penal, dar nu reprezintă o dovadă absolută.

În ceea ce privește tulburarea de personalitate antisocială, studiile au arătat că „se identifică cu o rată de peste 70% în eșantioanele care asociau și tulburarea consumului de alcool și care proveneau din clinicile pentru persoane cu abuz de substanțe, închisori sau alte instituții de corecție. [...] chiar dacă rata persoanelor cu tulburare de personalitate antisocială nu este foarte mare la nivel de populație, acel

procent se găsește în proporție foarte mare în clinici sau închisori” (Groza, 2019, p. 94). O atare concluzie nu este surprinzătoare mai ales prin prisma faptului că principalul comportament din spectrul tulburării vizează încălcare cu ușurință a normelor sociale și legale.

Deși afecțiunea de declanșează în perioada adolescenței, ea nu poate fi diagnosticată decât după împlinirea vârstei de 18 ani. Mai mult, dintre tulburările psihice asociate cu infracționalitatea aceasta, de regulă, este diagnosticată doar după încarcerarea persoanei deoarece „nu implică suferință pentru propria persoană, ci doar pentru cei din jur. Astfel, motivația persoanei de a apela la un psihiatru înainte de a fi obligată, eventual, de lege, nu există” (Groza, 2019, p. 94).

Per ansamblu, comportamentul unei persoane care suferă de tulburare de personalitate antisocială nu este ușor de identificat ca fiind tipic unei afecțiuni psihice. Nu se comportă ciudat, nu sunt bizari, își justifică aparent rațional conduita. Acțiunile lor îndreptate împotriva celorlalți li se par normale și justificate iar ale celorlalți împotriva lor condamnabile și rele. Au un dublu standard de analiză al comportamentelor, unul pentru ei, unul pentru ceilalți.

Exemplele de persoane cu tulburare de personalitate antisocială care săvârșesc infracțiuni sunt foarte multe. Pentru a ilustra situația am ales o speță din anul 2021 în care o femeie a fost acuzată că și-a ucis soțul și a ascuns cadavrul acestuia.¹ Detaliile crimei sunt grave: crima s-ar fi produs în 2016 când femeia a anunțat în satul în care locuiau, că soțul ei a plecat la muncă în străinătate. Pentru că au trecut doi ani fără ca omul să nu dea niciun semn de viață, familia aceastuia (sora etc.) au insistat că se întâmplase ceva grav. În urma căutărilor efectuate părți din cadavrul bărbatului au fost descoperite îngropate în diferite locuri din curte. În urma acestor descoperiri, femeia a fost arestată, judecată și condamnată la o pedeapsă de 23 de ani de închisoare, ea nerecunoscând săvârșirea faptei.

6. Concluzii

Identificarea cauzelor comportamentului antisocial este o preocupare a unaminității încă din primele stadii ale dezvoltării ei. Soluțiile au fost diverse, iar de-a lungul diferitelor epoci oamenii au luptat împotriva criminalității cu mijloace din cele mai diverse. Dintre aceste metode, identificare tulburărilor psihice la persoanele care săvârșesc infracțiuni precum și identificarea de măsuri de prevenție, corecție și vindecare este una pe care o considerăm, deosebit de eficientă. S-a descoperit că

¹ Hotnews, Decizie a instanței: 23 de ani de închisoare pentru o femeie din Brăila care și-a ucis soțul și i-a tranșat corpul, articol disponibil la <https://hotnews.ro/decizie-a- instantei-23-de-ani-de-nchisoare-pentru-o-femeie-din-braila-care-si-a-ucis-sotul-si-i-a-transat-corpul-197562>, accesat la data de 15 mai 2025.

multe din aceste tulburări au și cauze provenite din mediul, cauze traumatizante care se petrec de regulă în prima parte a vieții, în copilărie. De aici se poate desprinde ideea că o protecție eficientă a minorilor la nivel social, prevenirea abuzurilor grave și ale neglijenței grave, pot contribui la crearea unei societăți în care oamenii să se simtă protejați și să aibă înclinații mai mici către fapte antisociale.

5. References

- Amza, T. (2002). *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică/ Criminology. Treaty on Criminological Theory and Policy*. Bucharest: Lumina Lex.
- Crowder, G. (1997). *Anarhismul clasic/ Classical anarchism*. Bucharest: Antet.
- Groza, G. (2019). *Psihologie aplicată în procesul penal/ Psychology applied to criminal proceedings*. Bucharest: Universul Juridic.
- Hart, H.L.A. (1999). *Conceptul de drept/ The Concept of Law*. 2nd Edition. Chișinău: Sigma.
- Popa, N. (1994). *Teoria generală a dreptului/General theory of law*. Bucharest: Actami, București.
- Sirocich, F. (2008). Correlates of crime and violence among persons with mental disorder: An evidence-based review. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 8, 2, pp. 171–194.
- *** (2024). Manualul de Diagnostic și Clasificare Statistică a Tulburărilor Mintale (DSM-5)/ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5) – American Psychiatric Association (2013). *American Psychiatric Pub*. Bucharest: Callisto.
- *** Codul de procedură penală, Legea nr. 135/2010 cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial al României nr.486 din 15 iulie 2010/ Criminal Procedure Code, Law No. 135/2010 with subsequent amendments and completions, published in the Official Monitor of Romania No. 486 of 15 July 2010.
- *** Hotnews, Decizie a instanței: 23 de ani de închisoare pentru o femeie din Brăila care și-a ucis soțul și i-a tranșat corpul/ Hotnews, Court decision: 23 years in prison for a woman from Brăila who killed her husband and dismembered his body, article available at <https://hotnews.ro/decizie-a-instantei-23-de-ani-de-nchisoare-pentru-o-femeie-din-braila-care-si-a-ucis-sotul-si-i-a-transat-corpul-197562>, accessed on May 15, 2025.